

Методичні рекомендації до проведення семінарських та практичних занять складені на основі робочої програми навчально дисципліни «Цивільне процесуальне право України», затвердженої Науково-методичною радою Університету 17.12.2020 р., протокол №10.

Укладач:

Л.О. Самілик, к.ю.н., доцент, доцент
кафедри приватного права

Рецензенти:

А.О. Мілевська, к.ю.н., доцент, доцент
кафедри приватного права

Н.В. Лаговська, к.ю.н., доцент кафедри
кримінальної юстиції

Розглянуто і схвалено кафедрою приватного права, протокол від «14»
02 2022р. № 5.

В.о.завідувача кафедри

І.В. Чеховська, д.ю.н., професор

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Зміст навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України» за змістовними модулями.....	5
3. Тематика завдань для поглибленого вивчення курсу.....	38
4. Перелік питань до поточного контролю знань.....	40
5. Перелік питань до підсумкового контролю знань.....	42
6. Рекомендована література.....	45

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації до проведення семінарських, практичних занять з навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України» розроблені відповідно до робочої програми з навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України», затвердженої у 2020 р.

Основними цілями проведення семінарських, практичних занять ставляться: забезпечити умови для поглиблення і закріплення знань здобувачів з курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійне опрацювання; спонукати здобувачів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти; оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування компетентностей для здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Значення проведення семінарських, практичних занять з курсу «Цивільне процесуальне право України» обумовлене необхідністю не тільки закріплення отриманих теоретичних знань, але також формування у здобувачів вмій та навичок застосування норм цивільного процесуального законодавства відносно конкретних життєвих ситуацій. Вказане передбачає необхідність контролю за якістю засвоєння теоретичного матеріалу, виявлення помилок у його застосуванні.

Метою семінарських занять з дисципліни є розкриття сучасних наукових концепцій, понять, методів та технологій захисту суб'єктивних прав особи, роль цивільного процесуального права у відповідності до гарантованого Конституцією України права всіх громадян на судовий захист, порядок розгляду і вирішення цивільних справ загальними судами.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає опрацювання основних теоретичних положень цивільного процесу та положень законодавства, а також аналіз актуальних проблем сучасної практики цивільного судочинства й захисту прав і свобод людини на різних стадіях сучасного цивільного процесу, і таким чином дає можливість отримати фундаментальні знання із теорії, законодавства і практики цивільного судочинства.

Методичні рекомендації до проведення семінарських, практичних занять складені з урахуванням всіх основних нормативних актів, що становлять джерела цивільного процесуального права: Конституція України, міжнародні акти, закони України, а також підзаконні нормативні, роз'яснювальні акти: Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України тощо.

Зміст навчальної дисципліни “ Цивільне процесуальне право України ” за змістовними модулями

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Загальні положення цивільного процесуального права

Тема 1. Цивільне процесуальне право як галузь права

План семінарського заняття

1. Призначення Цивільного процесуального кодексу України.
2. Завдання цивільного судочинства.
3. Місце цивільного процесуального права у правовій системі України.
4. Джерела цивільного процесуального права.
5. Цивільна процесуальна форма.
6. Цивільне судочинство і його стадії.
7. Наука цивільного процесуального права.

Методичні рекомендації

Для відповіді на перше питання здобувачу рекомендується дати загальне визначення терміну “цивільне процесуальне право”, охарактеризувати предмет та методи регулювання цивільного процесуального права. Це дасть йому, в свою чергу, змогу виокремити коло суспільно-правових відносин, які врегульовуються нормами цивільного процесуального законодавства України. Саме нормами цивільно- процесуального права закріплено порядок здійснення правосуддя при вирішенні цивільних, сімейних, трудових, земельних та інших категорій спорів.

При дачі відповіді на друге питання здобувачу потрібно чітко сформулювати основне завдання цивільного судочинства, яке полягає у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді цивільних справ. Також, потрібно детально охарактеризувати поняття “справедливе”, “неупереджене” та “своєчасне” судочинство.

Кожна особа (фізичні особи, юридичні особи та держава в особі уповноважених органів) наділена правом в порядку, встановленому законодавством, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Окрему увагу слід звернути на правове закріплення вказаного конституційного права, з обов’язковим зазначенням статей законодавства, де це право зазначено.

Відповідь на питання про джерела цивільного процесуального права потрібно розпочати з визначення понять “джерело права” та “джерело цивільного процесуального права”. Особливу увагу потрібно звернути на систему джерел цивільного процесуального права, до якої належать:

- Конституція України;
- Закони України (в тому числі Кодекси);
- Міжнародні договори ратифіковані Верховною Радою України;
- Укази Президента України;
- Постанови, декрети, розпорядження Кабінету Міністрів України;
- Постанови Пленуму Верховного Суду України з питань рекомендацій та узагальнення судової практики (носять ненормативний характер);
- Накази, інструкції, розпорядження Міністерства юстиції України з питань здійснення виконавчих проваджень.

Після цього потрібно детально охарактеризувати кожен з категорій джерел цивільного процесуального права.

Цивільним процесуальним кодексом України закріплені наступні стадії цивільного процесу:

- Порушення цивільної справи в суді;

- Підготовче провадження;
- Розгляд справи по суті;
- Апеляційне оскарження;
- Касаційне оскарження;
- Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами;
- Виконання судового рішення.

Особливу увагу здобувачам потрібно звернути на завдання та цілі кожної з стадій цивільного процесу.

Для відповіді на питання відносно форми судочинства здобувачу потрібно дати визначення поняття цивільної процесуальної форми як закріпленого нормами цивільно-процесуального права порядку звернення до суду, форми та строку розгляду кожної з цивільних справ.

За результатами розгляду всіх питань семінарського завдання здобувачі повинні висловити свої міркування стосовно ролі суду в розбудові України як соціальної та правової держави.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття цивільного процесуального права України, його предмет, метод і система.
2. Джерела цивільного процесуального права.
3. Співвідношення цивільного процесуального права з іншими галузями права України.
4. Цивільне судочинство, види провадження у цивільному судочинстві, стадії цивільного процесу.
5. Предмет цивільного процесуального права.
6. Особливості відносин, які складаються при здійсненні правосуддя у цивільних справах.
7. Структурно-змістовна характеристика методу правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин.
8. Дозвільний тип (спосіб) правового регулювання цивільного судочинства.
9. Система цивільного процесуального законодавства.
10. Значення Конституції України в системі цивільного процесуального законодавства.
11. Роль судової практики у цивільному судочинстві.
12. Місце науки цивільного процесуального права в системі юридичних наук.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 3, 7, 9, 10]

Допоміжна: [9, 13]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1,2]

Міжнародні видання: [1, 3]

Тема 2. Завдання та основні засади (принципи) цивільного судочинства

План семінарського заняття

1. Верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи.
2. Здійснення правосуддя на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом.
3. Пропорційність у цивільному судочинстві.

4. Гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.
5. Принцип диспозитивності.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінару, слід ознайомитись з нормативними актами і рекомендованою літературою, яка зазначається до кожної теми шляхом посилання на перелік основної та додаткової рекомендованої літератури.

Характеристика принципів цивільного процесуального права як основних засад має суттєве значення, оскільки принципи є вихідними положеннями, закріпленими в міжнародному праві та чинному законодавстві, на яких повинно ґрунтуватися процесуальне законодавство та практика його застосування.

Здобувачам потрібно звернути увагу на такі особливості принципів цивільного процесуального права:

1. Фундаментальний характер для цивільного процесу в цілому та окремих інститутів цивільного процесуального права.
2. Відбивають певний механізм здійснення судової влади і процедур правосуддя і цінності цивільного судочинства та цивільного процесуального права.
3. Мають нормативний характер. Особливо це стосується загально визнаних принципів і норм міжнародного права, які мають наднаціональний характер і закріплюються у міжнародно-правових актах.
4. Визначають рівень доступності правосуддя для будь-якого суб'єкта права як наявність рівних можливостей доступу до суду.
5. Мають виключно обов'язковий характер. Недотримання принципів цивільного судочинства тягне незаконність судових актів.
6. Визначають залежність відповідальності держави за дотримання принципів у частині виконання міжнародно-правових зобов'язань і принципу верховенства права при здійсненні судочинства.

Таким чином, *принципи цивільного процесуального права* — це виражені в нормах цивільного процесуального права незаперечні за своєю природою вимоги до суду й учасників цивільного процесу, які концептуалізують його зміст, та визначальний порядок, засади здійснення правосуддя в цивільних справах.

У сфері цивільного судочинства виявляють свою дію принципи, закріплені в Конституції України, законодавстві про судоустрій і Цивільному процесуальному кодексі. Незважаючи на те, що принципи закріплюються в різних нормативних актах, вони мають однаковий предмет правового регулювання і належать до складу принципів цивільного процесуального права.

Перелік питань для самоконтролю

1. Значення організаційно-функціональних принципів цивільного судочинства.
2. Джерела цивільного процесуального права, де закріплені організаційно-функціональні принципи цивільного судочинства.
3. Сутність організаційно-функціональних принципів цивільного судочинства.
4. Чи можна стверджувати про пріоритет того чи іншого організаційно-функціонального принципу цивільного судочинства?

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 3, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [9, 13, 18, 25]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1,2]

Міжнародні видання: [1, 2]

Тема 3. Цивільні процесуальні правовідносини

План семінарського заняття

1. Відмінність між цивільними та цивільно-процесуальними правовідносинами.
2. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
3. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
4. Об'єкт цивільних процесуальних правовідносин.

Методичні рекомендації

Даючи відповідь на перше питання здобувачу необхідно сформулювати визначення цивільних процесуальних відносин, якими є врегульовані нормами цивільного процесуального права відносини, що виникають між судами, учасниками судового процесу та органами виконання судових рішень з приводу відправлення правосуддя по кожній із справ. Цивільними ж правовідносинами є майнові та особисті немайнові відносини (врегульовані нормами сучасного цивільного права) між майново відокремленими, юридично рівними учасниками, що є носіями суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, які виникають, змінюються, припиняються на підставі юридичних фактів і забезпечуються можливістю застосування засобів державного примусу. Здобувачі повинні чітко розмежовувати ці види правовідносин, наводити приклади їх розбіжностей та подібностей, а також приклади самих правовідносин (наприклад, подання позовної заяви та укладення договору дарування, участь в судовому засіданні та складання заповіту і т.п.).

Підставами виникнення цивільних процесуальних правовідносин є юридичні факти – конкретна дія або подія, з якою цивільний процесуальний закон пов'язує виникнення, зміну або припинення цивільних процесуальних правовідносин. Передумовами виникнення цивільних процесуальних відносин слід визнати наявність відповідної норми цивільного процесуального права та цивільну процесуальну правосуб'єктність. При дачі здобувачем відповіді на це питання ним повинні бути охарактеризовані дефініції: “юридичний факт”, “норми цивільного процесуального права” та “цивільна процесуальна правосуб'єктність особи”. Зокрема, складовими елементами останнього, є цивільна процесуальна правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Відповідь на третє питання потрібно розпочати з визначення суб'єктів цивільних процесуальних відносин та їх поділу на наступні групи:

- Суб'єкти, які здійснюють правосуддя та наділені владними повноваженнями;
- Суб'єкти, які заінтересовані в результатах розгляду цивільної справи;
- Суб'єкти, які приймають участь в цивільному процесі з метою допомоги встановлення істини по справі та винесення законного рішення.

Після цього коротко охарактеризувати кожного з учасників цивільного процесу з визначенням завдань, які стоять перед ним при вирішенні конкретної цивільної справи.

Завершальним етапом розгляду питання цивільних процесуальних відносин є визначення їх об'єкта як того з приводу чого вони виникають і на що спрямовані процесуальні права та обов'язки учасників цивільного процесу. Здобувачі окрім самого визначення поняття “об'єкти цивільних процесуальних відносин” повинні виділяти їх зміст.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття цивільних процесуальних правовідносин.
2. Структура цивільних процесуальних правовідносин.
3. Специфіка цивільних процесуальних правовідносин.
4. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
5. Суб'єкти та об'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
6. Зміст цивільних процесуальних правовідносин.
7. Зміст поняття «особи, що беруть участь в справі».

8. Ознаки цивільних процесуальних правовідносин.
9. Цивільна процесуальна правосуб'єктність.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 3, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [1, 9, 13, 14, 18, 19]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]
 Міжнародні видання: [2, 3]

Тема 4. Цивільна юрисдикція

План семінарського заняття

1. Цивільна юрисдикція та її види.
2. Поняття та види територіальної юрисдикції (підсудності).
3. Передача справи з одного суду до іншого.
4. Склад суду.
5. Підстави для відводу суддів.
6. Апарат суду. Відвід працівника апарату суду.

Методичні рекомендації

Відповідь на поставлені питання потрібно розпочати з визначення поняття “цивільна юрисдикція”. Під юрисдикцією традиційно розуміють розмежування компетенції по розгляду цивільних справ в судах судової гілки влади.

До загальних правил цивільної юрисдикції відносять:

- Цивільні справи розглядають за місцем знаходження (проживання) відповідача, якщо інше не встановлено законом;
- Цивільні справи розглядаються за місцем знаходження майна щодо якого виник спір, або більшої його частини;
- Цивільні справи розглядаються за місцем виникнення спірних правовідносин.

При дачі відповіді на поставлені питання здобувачі повинні чітко розмежовувати територіальну, предметну, суб'єктну та інстанційну юрисдикцію цивільних справ судам, а також їх види (альтернативна, виключна, за ухвалою суду і т.д.).

При відповіді на питання про відвід судді необхідно перевірити додержання як об'єктивного, так і суб'єктивного критеріїв неупередженості (безсторонності) суду, а саме формування суду для розгляду конкретної справи (об'єктивний критерій) у встановлений законом спосіб, та надати оцінку доводам заявника на предмет недодержання вимог щодо особистої безсторонності суду (суб'єктивний критерій). Підстави для відводу судді бажано обґрунтувати практикою. Наприклад, підстава - *він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи. Позивач подав заяву про відвід судді Б. з тих підстав, що суддя зацікавлений в результаті розгляду даної справи, так як раніше відводився від розгляду кримінальної справи, розглядав інші цивільні справи, в яких позивач приймав участь і оскаржував вказані рішення до апеляційного суду, тому позивач вважає, що суддя Б. прямо чи побічно заінтересований у розгляді даної справи. Заслухавши позивача враховуючи його вимоги про відвід, вивчивши матеріали справи, суд приходять до висновку, що підстав для задоволення заяви про відвід судді не має, обставин, які можуть викликати сумніви в об'єктивності та неупередженості судді не встановлено. Але з метою запобігання складання думки щодо тенденційності та заінтересованості судді у результаті розгляду справи, суд вважає за необхідне заяву про відвід задовольнити.*

Виступаючи на семінарі, слід чітко формулювати визначення основних понять, обґрунтовувати теоретичні положення, розкривати найхарактерніші ознаки, посилатися на

відповідні нормативно-правові акти, підтверджувати теоретичні положення конкретними прикладами з практики.

Перелік питань для самоконтролю:

1. Конституційні підстави судової юрисдикції.
2. Поняття цивільної юрисдикції.
4. Розмежування юрисдикції цивільних, господарських та адміністративних судів.
5. Справи, що належать до компетенції судів цивільної юрисдикції.
6. Правила визначення юрисдикції суду у справах позовного провадження.
7. Правила визначення юрисдикції суду у справах наказного провадження.
8. Правила визначення юрисдикції суду у справах окремого провадження.
9. Справи, що були розглянуті Конституційним Судом України у зв'язку з тлумаченням законодавства з питань цивільної юрисдикції.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 3, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [1, 9, 13, 14, 18, 19]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]

Міжнародні видання: [2, 3]

Змістовий модуль № 2 Учасники судового процесу

Тема 5. Сторони в цивільному процесі

План семінарського заняття

1. Учасники справи, їх процесуальні права та обов'язки.
2. Цивільна процесуальна правоздатність.
3. Цивільна процесуальна дієздатність.
4. Види процесуальної співучасті.
5. Заміна неналежної сторони та процесуальне правонаступництво.

Методичні рекомендації

Розгляд даної теми розпочинається з дачі здобувачами визначення поняття “учасник цивільного процесу” та наведення переліку всіх можливих учасників розгляду цивільної справи в суді. Здобувач повинен коротко охарактеризувати мету та завдання кожного з учасників цивільного процесу. Серед осіб, які беруть участь у справі, найважливішими слід визнати сторін, без яких не існувало б цивільного процесу у позовному провадженні. Правовим статусом сторін наділяються також особи, які беруть участь у справах наказного та окремого провадження.

Сторонами слід визнати осіб, матеріально-правовий спір між якими є предметом судового розгляду у порядку цивільного судочинства.

Цивільне процесуальне законодавство України наділяє сторін низкою прав, серед яких права, якими володіють всі учасники розгляду цивільної справи (визначені статтею 43 Цивільного процесуального кодексу України), а також виключні права позивача та відповідача (визначені частиною 2 статті 49 Цивільного процесуального кодексу України). Здобувачі повинні чітко розмежовувати вказані права сторін та коротко характеризувати порядок їх реалізації.

Варто звернути особливу увагу здобувачів на те, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Участь у справі кількох позивачів або відповідачів, так звана процесуальна співучасть, розділяється на активну (участь кількох позивачів) та пасивну (участь у справі кількох відповідачів). Процесуальна співучасть допускається, якщо:

- 1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;
- 2) права і обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави;
- 3) предметом спору є однорідні права і обов'язки.

Варто особливу увагу звернути на те, що співучасники можуть доручити вести справу одному із співучасників, якщо він має повну цивільну процесуальну дієздатність.

При дачі відповіді на п'яте питання здобувач повинен зазначити, що заміна неналежної сторони і процесуальне правонаступництво є різними процесуальними діями, які водночас володіють спільними рисами. По своїй суті заміна неналежної сторони здійснюється лише в тих випадках, коли в рамках розгляду цивільної справи буде встановлено, що дана особа не є належним учасником (вона не була учасником спірних правовідносин, в неї немає обов'язку по виконанню певних зобов'язань і т.д.), водночас, такими ознаками володіє інша особа, яка і стає новим учасником справи. Процесуальне правонаступництво виникає тоді, коли первинний учасник не може або не має права брати участь у розгляді справи (наприклад, смерть фізичної особи, реорганізація юридичної особи, уступка права вимоги, переведення боргу і т.д.). Основною спільною ознакою вказаних процесуальних дій є те, що до участі в розгляді справи залучається нові особи, які замінюють попередніх учасників процесу та наділяються належними останнім правами та обов'язками.

Перелік питань для самоконтролю

2. Процесуальний статус сторін як учасників спору про право.
3. Природа процесуальної співучасті.
4. Матеріально-правові та процесуальні підстави і наслідки визнання відповідача неналежним.
5. Особливості процесуального правонаступництва і його відмінності від правонаступництва у цивільному праві.

Рекомендована література

- Основна: [1, 2, 3, 7, 8]
 Допоміжна: [9, 11, 13, 14, 18, 19, 26]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]
 Міжнародні видання: [2]

Тема 6. Треті особи та інші учасники в цивільному процесі

План семінарського заняття

1. Вибуття третіх осіб з процесу.
2. Відмінність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги від сторін у справі.
3. Процесуальні права третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог.
4. Заміна третьою особою у цивільному процесі (правонаступництво).
5. Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.
6. Секретар судового засідання. Помічник судді. Судовий розпорядник.
7. Свідок. Експерт. Експерт з питань права. Перекладач. Спеціаліст.

Методичні рекомендації

Розгляд питань цієї теми потрібно розпочати з визначення понять, а саме - третіми особами в цивільному процесі виступають суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у вже порушену в суді справу для захисту своїх власних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів відмінних від відповідача.

Традиційно, виділяють наступні ознаки третіх осіб:

- 1) вступають у справу, коли провадження по ній уже відкрите і ще не ухвалене судове рішення;
- 2) втручаються у спір між сторонами;
- 3) наявна особиста заінтересованість в результатах розгляду справи на свою користь.

Цивільне процесуальне законодавство України визначає два види третіх осіб:

- треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору;
- треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору.

Третіми особами, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору називаються суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у порушену цивільну справу з метою захисту своїх особистих прав свобод чи інтересів, пред'явивши позов до однієї чи обох сторін судового розгляду.

Третіми особами, які не пред'являють самостійних вимог щодо предмету спору є суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які залучаються до участі у справі або вступають у неї з метою захисту їх суб'єктивних прав та інтересів. Вони є заінтересовані у результатах розгляду цивільної справи між сторонами так як рішення може встановити певні відносини між ними і сторонами. Такі особи можуть бути притягнуті до участі у справі із власної ініціативи, з ініціативи сторін або прокурора, а також з ініціативи суду. Треті особи можуть виступати у справу на стороні позивача або відповідача до ухвалення судом рішення подавши відповідну заяву (клопотання).

Завершити розгляд цієї теми потрібно визначенням поняття “інші учасники судового процесу”, наведенням їх переліку (із зазначенням мети та завдань при участі у розгляді цивільних справ) та короткою характеристикою їх правового становища (сукупність прав, обов'язків та мір відповідальності).

Виступаючи на семінарі, слід чітко формулювати визначення основних понять, обґрунтовувати теоретичні положення, розкривати найхарактерніші ознаки третіх осіб, посилатися на відповідні нормативно-правові акти, підтверджувати теоретичні положення конкретними прикладами з практики.

Перелік питань для самоконтролю

1. Формальні й неформальні ознаки третіх осіб та їх відмінність від сторін.
2. Відмінності третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, та третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.
3. Функції інституту третіх осіб у цивільному судочинстві.
4. Справи, по яких є можливою участь третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.
5. Справи, по яких є можливою участь третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.
6. Місце у системі учасників цивільного судочинства осіб, які сприяють здійсненню правосуддя.
7. Загальні та специфічні ознаки, що притаманні особам, які сприяють здійсненню правосуддя.
8. Природа та правові підстави імунітету свідка.
9. Відмінність у правовому статусі спеціаліста та експерта.
10. Порядок призначення перекладача у цивільному судочинстві.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 3, 7, 8]

Допоміжна: [1, 9, 11, 13, 14, 18, 19, 26]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]
 Міжнародні видання: [2]

Тема 7. Представництво в цивільному процесі

План семінарського заняття

1. Процесуальний представник – один із учасників судового процесу.
2. Види процесуального представництва.
3. Особи, які можуть здійснювати представництво.
4. Повноваження представника.
5. Відповідальність представника.
6. Призначення або заміна законного представника судом.

Методичні рекомендації

В рамках даної теми здобувач повинен визначити поняття “процесуальний представник” та охарактеризувати його місце (мету участі та завдання, які перед ним стоять) серед інших учасників цивільного процесу.

В цілому, представництво в цивільному процесі – це процесуальна діяльність особи (представника), спрямована на захист суб’єктивних прав та охоронюваних законом інтересів іншої особи, яка бере участь у справі, державних і громадських інтересів, а також сприяння судові у всебічному, повному і об’єктивному з’ясуванні обставин справи, в постановленні законного і обґрунтованого рішення. З підстав виникнення слід розрізняти законне і договірне представництво.

Законне (необхідне, обов’язкове) процесуальне представництво виникає на підставі закону, адміністративного чи судового акта за наявності таких юридичних фактів як спорідненість, усиновлення, встановлення опіки чи піклування тощо. Воно здійснюється батьками, опікунами, піклувальниками.

Добровільне представництво виникає на підставі вільного волевиявлення особи, яку представляють. Формою такого волевиявлення є договір, за яким особа, яку представляють (сторона, третя особа) доручає іншій особі (представникові) ведення своєї справи в суді. Для нього характерні наступні ознаки: 1) виникає тільки на основі добровільного волевиявлення; 2) підставою його виникнення є цивільно-правовий договір доручення або трудовий договір; 3) повноваження представника оформляються дорученням.

Представником у суді може бути адвокат або інша особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність і належно посвідчені повноваження на здійснення представництва в суді, за винятком осіб, визначених Цивільним процесуальним кодексом України. Особливу увагу здобувачам потрібно звернути на процесуально-правове становище адвоката, правових основ його діяльності.

Поряд з цим здобувачі повинні знати, що одна й та сама особа не може бути одночасно представником іншої сторони, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору або беруть участь у справі на другій стороні; не можуть бути представниками в суді особи, які діють у цьому процесі як секретар судового засідання, перекладач, експерт, спеціаліст, свідок; судді, слідчі, прокурори не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють як представники відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники.

При відповіді на четверте питання здобувач повинен зазначити, що повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути посвідчені такими документами:

- 1) довіреність фізичної або юридичної особи;
- 2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, пі-

клувальником чи охоронцем спадкового майна.

За загальним правилом, представник наділяється всією сукупністю прав належних учаснику (стороні), за виключенням тих в реалізації яких він обмежений (наприклад, право відмови від позову, право визнання позову, право на укладення мирової угоди і т.д.). Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

Дача правильної відповіді на п'яте питання полягає в охарактеризуванні здобувачем основних видів відповідальності представників, а саме:

- кримінальної;
- адміністративної;
- дисциплінарної;
- цивільно-матеріальної (договірної та деліктної).

Здобувач повинен перелічити приклади можливих правопорушень з боку представника та визначити санкції відповідальності за них (наприклад, підробка доказів – кримінальна відповідальність, неповага до суду – адміністративна, порушення присяги адвоката – адміністративна, заподіяння шкоди довірителю – цивільно-деліктна і т.д.).

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття представництва в суді.
2. Склад осіб, які можуть брати участь у цивільному судочинстві через представника.
3. Чи може особа, яка бере участь у справі, мати декількох представників?
4. Класифікація представництва в суді.
5. Хто може бути законним представником у суді?
6. Підстави призначення або заміни законного представника судом.
7. Добровільне представництво у суді.
8. За якими правовими ознаками представники віднесені законом до осіб, які беруть участь у справі?
9. Обсяг процесуальних повноважень представників у суді залежно від виду представництва.
10. Посвідчення повноважень представників у суді.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 4, 7, 9, 10]

Допоміжна: [9, 13, 14, 18, 21, 23]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 4]

Міжнародні видання: [3]

Тема 8. Доказування та докази

План семінарського заняття

1. Показання свідків, порядок їх дослідження.
2. Письмове опитування учасників справи як свідків.
3. Письмові докази.
4. Речові докази.
5. Електронні докази.
6. Висновок експерта.

Методичні рекомендації

Ця тема займає дуже важливе місце в теорії і практиці цивільного процесуального права. Приступаючи до її вивчення ставиться за мету навчитися визначати предмет

доказування по окремих категоріях цивільних справ, визначати належність доказів до справи і допустимість засобів доказування по справі, навчитися оцінювати наявні в справі докази і правильно визначати види судових доказів.

Відповідно до положень цивільного процесуального законодавства доказами в цивільній справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Цивільний процесуальний кодекс України визначає, якими засобами можуть встановлюватись докази по справі:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Закон визначає два важливих правила щодо доказів та їх застосування.

Перше правило про належність доказів до справи - суд приймає до розгляду лише ті докази, які мають значення для справи. Критерієм для правильного застосування правила про належність доказів є предмет доказування.

Друге правило — про допустимість засобів доказування. Обставини справи, які за законом можуть бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись ніякими іншими засобами доказування.

Юридична наука визначає судове доказування як процесуальну діяльність суду та інших учасників процесу, спрямовану на встановлення істини в конкретній справі та вирішення спору між сторонами. Звідси мета — це встановлення істини по справі. Встановлення істини у справі неможливе без встановлення фактичних обставин, вибору норми права і висновку про права і обов'язки сторін.

В доказовій діяльності виділяють такі етапи:

1. З'ясування фактичних обставин;
2. Висновки про правову кваліфікацію встановлених судом фактів і відношень;
3. Правовий та фактичний висновок по справі в цілому.

Тому в процесі доказування прийнято виділяти такі елементи:

1. Збирання доказів.
2. Дослідження доказів.
3. Оцінка доказів.

Загальне правило обов'язку доказування полягає в тому, що кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків встановлених законодавством. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі.

При дачі здобувачем відповіді на це питання він повинен коротко зупинитись на понятті, підставах та порядку витребування судом необхідних для належного розгляду справи доказів.

Основними підставами звільнення від доказування є:

- обставини, визнані сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, не підлягають доказуванню;
- обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування;
- обставини, встановлені судовим рішенням у цивільній, господарській або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини;
- вирок у кримінальній справі, що набрав законної сили, або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення обов'язкові для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, стосовно якої ухвалено вирок або постанову суду, з питань, чи мали місце ці дії та чи вчинені вони цією особою.

Сторони, треті особи та їхні представники за їх згодою можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи.

Відповідь на останнє питання потрібно розпочати розкриттям змісту права учасника справи подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду.

Перелік питань для самоконтролю

1. Особливості пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників як судових доказів.
2. Хто може бути свідком і яке значення мають показання свідків?
3. Ознаки письмових та речових доказів, їх відмінність.
4. Які документи можуть бути письмовими доказами?
6. Висновок експерта у системі засобів доказування.
7. Умови і порядок вирішення питання про фальшивість доказів.

Рекомендована література

Основна: [1, 7, 8, 9]

Допоміжна: [6, 9, 10, 13, 14]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 3]

Міжнародні видання: [1, 2]

Тема 9. Судові витрати та заходи процесуального примусу

План семінарського заняття

1. Несення судових витрат до ухвалення судового рішення у справі. Компенсація судових витрат.
2. Витрати на правничу допомогу.
3. Відшкодування витрат, пов'язаних із забезпеченням доказів.
4. Витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані з явкою до суду.
5. Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи.
6. Особливості застосування штрафу як заходу процесуального примусу.
7. Попередження і видалення із залу судового засідання.
8. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом.
9. Привід свідка.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінару, слід ознайомитись з нормативними актами і рекомендованою літературою, яка зазначається до кожної теми шляхом посилання на перелік рекомендованої літератури.

Розгляд даної теми потрібно розпочати з визначення судових витрат, якими є витрати, що несуться сторонами, третіми особами з самостійними вимогами при розгляді судом цивільних справ. Судові витрати також несуть заявники і заінтересовані особи у справах окремого провадження за вчинення в їх інтересах цивільно-процесуальних дій, пов'язаних з розглядом справи і виконанням судового рішення.

Цивільний процесуальний кодекс України встановлює два види судових витрат: 1) судовий збір; 2) витрати, пов'язані з розглядом справи. Судовий збір – це грошовий збір, що справляється в судових органах з заяв і скарг, які подаються громадянами та юридичними особами до суду, та за видачу їм копій документів (рішень, ухвал, постанов тощо), який зараховується до місцевого бюджету. Витрати, пов'язані з розглядом справи складаються з сум, що підлягають виплаті свідкам, експертам, перекладачам, з витрат на проведення огляду на місці, з витрат на розшук відповідача та виконання судового рішення. Розмір таких витрат

визначається з фактичних затрат, які особа понесла (усні заяви з цього приводу не приймаються, тільки квитанції або інші докази).

При дачі відповіді по даній темі здобувач повинен чітко визначити поняття “ціна позову” та охарактеризувати підходи до визначення ціни позову (наприклад, у позовах про стягнення грошових коштів ціна позову визначається сумою, яка стягується).

Особливу увагу здобувачів потрібно звернути на те, що цивільне процесуальне законодавство України допускає відстрочення та розстрочення сплати окремих видів судових витрат, так суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору та інших витрати, пов'язаних із розглядом справи на визначений строк, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі. При цьому здобувачі повинні розмежовувати поняття “розстрочення”, “відстрочення”, знати, які саме види судових витрат можуть підлягати розстроченню та відстроченню, а також характеризувати процесуальний порядок їх застосування.

Розгляд даної теми завершується обговоренням питання про заходи процесуальними примусу, якими є процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню цивільного судочинства. Заходами процесуального примусу є:

- 1) штраф;
- 2) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід.

Здобувачі повинні визначити підстави, порядок та осіб, до яких можуть застосуватися вказані заходи процесуального примусу.

Перелік питань для самоконтролю

1. Функції інституту судових витрат.
2. Розподіл судових витрат, випадки їх зменшення.
3. Розмір судового збору.
4. Порядок сплати судового збору.
5. Випадки сплати витрат, пов'язаних з розглядом справи.
6. Заходи правового примусу, що можуть бути застосовані у сфері цивільного судочинства.
7. Чи є процесуальний примус різновидом юридичної відповідальності?
8. Порядок призначення передбачених ЦПК заходів процесуального примусу.
9. Чи зобов'язаний суд встановлювати вину особи для застосування заходів процесуального примусу?
10. Чи передбачені ЦПК обмеження щодо віку особи, до якої може бути застосовано заходи процесуального примусу?
11. Порядок відшкодування майнових збитків у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу.

Рекомендована література

- Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [9, 13, 14, 16, 18]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [3, 4]
 Міжнародні видання: [1]

Тема 10. Процесуальні строки

План семінарського заняття

1. Види процесуальних строків.
2. Поновлення та продовження процесуальних строків.
3. Наслідки зупинення процесуальних строків.
4. Ускладнення строків в цивільному процесі.
5. Порядок вручення судових повісток.

Методичні рекомендації

Розглядаючи дане питання, потрібно усвідомлювати, що встановлений цивільним процесуальним законодавством процесуальний порядок цивільного судочинства забезпечує не тільки правильний, а й своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з тим, щоб порушене цивільне право було поновлене з мінімальними втратами часу, але із дотриманням норм цивільного процесуального права, із забезпеченням гарантій у здійсненні особами, які беруть участь у справі, іншими учасниками процесу суб'єктивних процесуальних прав і виконанні покладених на них цивільних процесуальних обов'язків.

Своєчасному розгляду справи покликані сприяти процесуальні строки. Оскільки розгляд справи складається із сукупності й послідовного виконання процесуальних дій суду і всіх учасників процесу, то цивільними процесуальними строками будуть строки, встановлені ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві. Продовження процесуальних строків можливе за заявою сторони або іншої особи, яка бере участь у справі, а також інших осіб, які зобов'язуються судом виконати певні дії у встановлений ним процесуальний строк (подати письмові або речові докази, інформацію про наявність майна боржника тощо).

Поновлення процесуальних строків допускається тільки тих, які встановлені законом в разі пропуску їх з причин, визнаних судом поважними.

Останнє питання цієї теми потрібно розпочати з призначення судових викликів та повідомлень, яке полягає в тому, що про призначений день судового засідання по розгляду справи суд зобов'язаний своєчасно повідомити осіб, які беруть участь у ній, та інших учасників процесу, щоб надати їм можливість належно підготуватися до участі в справі. Для цього використовуються судові виклики і повідомлення, які провадяться повістками, що надсилаються особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, представникам громадських організацій і трудових колективів за адресою, вказаною стороною, самими цими особами або іншими учасниками справи.

Повістки про виклик до суду надсилаються тим особам (особам, які беруть участь у справі, та іншим учасникам процесу), участь яких у судовому засіданні або вчиненні окремих процесуальних дій є обов'язковою.

Повістки-повідомлення надсилаються судом особам, які беруть участь у справі, з приводу вчинення процесуальних дій, в яких участь цих осіб не є обов'язковою.

Здобувачі повинні чітко розмежовувати дані види судових повідомлень та перелічувати обов'язкові елементи змісту цих процесуальних документів (найменування суду, номер справи, дата і час судового засідання і т.д.).

Перелік питань для самоконтролю

1. Співвідношення поняття «термін» та «строк».
2. Місце строків у системі юридичних фактів.
3. Обчислення процесуальних строків.
4. Безперервність перебігу процесуальних строків.
5. Співвідношення понять «початок строку» і «початок перебігу процесуального строку».
6. Різниця між поновленням та продовженням процесуальних строків.
7. Різниця у процесуальних наслідках пропуску строків, установлених законом, і строків, призначених судом.
8. Строки судової діяльності (службові строки).

Рекомендована література

Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [8, 9, 13, 14, 15]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [4]
 Міжнародні видання: [4]

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль №3 Розгляд цивільних справ у суді першої інстанції

Тема 11. Наказне провадження

План практичного заняття

1. Аналіз практики розгляду судами заяв у порядку наказного провадження та підготовка заяв про видачу судового наказу:

а) за вимогою про стягнення нарахованої, але несплаченої працівникові суми заробітної плати;

б) за вимогою про присудження аліментів на дитину (знайти відповідні норми Сімейного кодексу);

в) за вимогою про повернення вартості товару неналежної якості (знайти відповідні норми Закону України «Про захист прав споживачів»);

г) за вимогою про стягнення заборгованості за надані житлово-комунальні, телекомунікаційні послуги, послуги телебачення та радіомовлення.

2. Розробка проекту судового наказу за вимогою про стягнення заборгованості за тепlopостачання, сума вимоги якого становить 50,000 грн. до фізичної особи – власника будинку. Розмір судового збору.

Методичні рекомендації

Опрацювання даної теми потрібно розпочати з визначення сутності наказного провадження, яке є спрощеним видом провадження у справах за вимоги, які мають очевидно-достовірний характер. Його ще називають непротокольним, оскільки хід провадження не фіксується у протоколах чи інших процесуальних документах.

Традиційно вважається, що наказне провадження носить безспірний характер, водночас, це не зовсім правильно, оскільки цей вид провадження не свідчить про відсутність спірних правовідносин між сторонами, а про те, що в силу очевидності права вимоги заявника виключають спір про наявність самого права.

Справи наказного провадження з огляду на вимогу процесуальної економії окремо виділені законом, тобто, ці справи дозволено розглядати відмінним від загальної цивільної процесуальної форми шляхом.

Здобувачі повинні знати, що справи, які належать до наказного провадження, порядок їх розгляду, видачі та скасування судового наказу визначені Цивільним процесуальним кодексом України. Також, приналежність окремої категорії справ до справ наказного провадження може визначатись іншими законами України.

Підсумком розгляду є визначення та характеристика предмету розгляду справ наказного провадження:

1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не сплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку;

2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника;

3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості;

4) заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину - однієї чверті, на двох дітей - однієї третини, на трьох і більше дітей - половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;

5) заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;

б) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів;

7) заявлено вимогу до юридичної особи або фізичної особи - підприємця про стягнення заборгованості за договором (іншим, ніж про надання житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення), укладеним у письмовій (в тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Загальні правила порушення наказного провадження відповідають принципів диспозитивності - провадження розпочинається за ініціативою зацікавленої особи - кредитора, який іменується стягувачем. Суб'єкт, до якого адресована вимога заявника, називається боржником.

За правилами підсудності заява про видачу судового наказу подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, встановленими цивільним процесуальним законодавством.

При виконанні практичних завдань потрібно знати, що заява про видачу судового наказу подається в суд у письмовій формі. У заяві повинно бути обов'язково зазначено:

- 1) найменування суду, в який подається заява;
- 2) ім'я (найменування) заявника та боржника, а також ім'я (найменування)

представника заявника, якщо заява подається представником, їхнє місце проживання або місцезнаходження;

- 3) вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються;
- 4) вартість майна у разі його витребування;
- 5) перелік документів, що додаються до заяви.

За подання заяви про видачу судового наказу сплачується судовий збір у розмірі, встановленому законом.

Суддя відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу, якщо:

- 1) заявлено вимогу, не передбачену законодавством;
- 2) із заяви і поданих документів вбачається спір про право.

Цивільним процесуальним законодавством встановлено, що видача судового наказу проводиться без судового засідання і виклику стягувача та боржника для заслуховування їх пояснень. Суд у п'ятиденний строк з дня прийняття заяви стягувача про видачу судового наказу зобов'язаний видати судовий наказ по суті заявлених вимог.

Розгляд даної теми завершується розглядом питання про оскарження судового наказу та набрання ним законної сили. Так, у разі ненадходження заяви про скасування судового наказу від боржника протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання та за наявності даних про отримання боржником копії наказу судовий наказ набирає законної сили і суд видає його стягувачеві для пред'явлення до виконання.

Перелік питань для самоконтролю

1. Самостійність наказного провадження у структурі цивільного судочинства.
2. Вплив наказного провадження на ефективність цивільного судочинства.
3. Відмінність наказного провадження від нотаріального провадження з надання борговим документам виконавчої сили.
4. Справи наказного провадження віднесені до юрисдикції суду.
5. Законодавчі підстави, передбачені для видачі судового наказу.
6. Різниця між скасуванням та оскарженням судового наказу.

Рекомендована література

Основна: [1, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [2, 8, 9, 12]

Інформаційні ресурси Інтернет: [4]

Міжнародні видання: [4]

Тема 12. Позовне провадження

План семінарського заняття

1. Прийняття заяв у цивільних справах.
2. Зміст і форма позовної заяви.
3. Зустрічний позов.
4. Зміни в позовному спорі.
5. Порядок подання заяви про забезпечення позову.
6. Розгляд заяви про забезпечення позову.

План практичного заняття

Складання проекту позовних заяв про:

- усунення перешкод у користуванні майном;
- повернення майна з чужого незаконного володіння;
- про розірвання шлюбу;
- про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням;
- стягнення грошових коштів невиконаних при звільненні;
- визнання права власності в порядку спадкування на квартиру в ЖБК (житловому будівельному кооперативі);
- встановлення додаткового строку для прийняття спадщини;
- визнання права власності на частку у спільному майні;
- стягнення грошових коштів за борговою розпискою;
- поновлення на роботі у зв'язку з скороченням чисельності або штату працівників;
- усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою;
- стягнення коштів з винуватця ДТП (дорожньо-транспортна пригода);
- поділ спільного майна подружжя;
- про захист честі, гідності та ділової репутації;
- визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно власником земельної ділянки;
- визнання права власності на самочинно збудоване майно на земельній ділянці, що не була відведена особі, яка здійснила самочинне будівництво;
- знесення самочинно збудованого нерухомого майна;

- відшкодування витрат на будівництво, здійснене на земельній ділянці, яку особі не було відведено;
- стягнення витрат, пов'язаних із приведенням земельної ділянки до попереднього стану;
- визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності;
- застосування наслідків недійсності нікчемного правочину;
- відшкодування моральної шкоди та виплати майнового відшкодування у зв'язку з порушенням авторського права.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінару, слід ознайомитись з нормативними актами і рекомендованою літературою, яка зазначається до кожної теми шляхом посилання на перелік рекомендованої літератури. При підготовці до семінарського заняття бажано занотувати основні положення, зробити помітки відповідно до питань, вказаних у темах семінарських занять.

Опрацьовуючи тему, потрібно розуміти, що предметом позову буде та його частина, яка характеризує матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, стосовно якої він просить постановити судові рішення. Підставу позову складають обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. Змістом позову буде звернена до суду вимога позивача про здійснення судом певних дій з зазначенням способу судового захисту.

За способом процесуального захисту, який відображається в змісті, позови класифікуються: на позови про присудження (виконавчі), (*actiones cum condemnationibus*), визнання (установчі) (*actiones condemnationis*), перетворювальні (про конститутивне рішення).

Підготовка цивільної справи до судового розгляду — друга за розвитком судочинства і обов'язкова стадія цивільного процесу. Підготовку проводить суддя, який виконує комплекс процесуальних дій, визначених Цивільним процесуальним кодексом України. Процесуальні дії осіб, які беруть участь у справі, і осіб, які не беруть участі у справі, виконуються, як правило, на вимогу судді, є відповіддю на його дії і така залежність пояснюється існуванням між ними процесуальних правовідносин, сукупністю взаємно кореспондуючих прав і обов'язків цих суб'єктів. Але особи, які беруть участь у справі, мають право за своєю ініціативою виконувати процесуальні дії, спрямовані на підготовку справи до розгляду (подавати докази, заявляти клопотання тощо).

Дії судді і заінтересованих осіб по підготовці справи до розгляду мають свою самостійну мету — забезпечення своєчасного і правильного вирішення справи.

Здобувач при дачі відповіді на питання обов'язково повинен зазначити, що для досягнення мети підготовки справи до розгляду суддя повинен виконати деякі конкретні завдання, а саме:

а) уточнити обставини, що підлягають встановлення, — тобто факти, що обґрунтовують вимоги, і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення справи (предмет доказування);

б) визначити характер спірних правовідносин сторін, зміст їх правових вимог і матеріальний закон, який їх регулює і яким належить керуватися при розв'язанні спору;

в) визначити склад осіб, які мають брати участь у справі, і вжити заходів на забезпечення своєчасної явки в судові засідання всіх учасників процесу у справі;

г) з'ясувати коло доказів, необхідних для вирішення справи, і забезпечити їх своєчасне подання.

Здобувачі мають розуміти критерії, за якими проводиться визначення з'ясування порядку обставин справи до дослідження доказів в судовому засіданні: зв'язок вимог між собою, зокрема і стосовно доказової бази, їх правовий та логічний зв'язок; види доказів, що використовуються у справі, їх співвідношення за різними вимогами, якщо позов поєднує у собі різні вимоги; запізнення учасників процесу на судові засідання з об'єктивних причин,

що зумовлює необхідність відкладення судового засідання тощо. Здобувачі мають охарактеризувати значення цього процесуального етапу судового засідання, значення його щодо попереднього та наступного етапів.

Виконуючи практичне завдання, потрібно звернути увагу, що згідно з ч.3 ст. 175 ЦПК України позовна заява повинна містити:

- 1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб - громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти;
- 3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорується;
- 4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів - зміст позовних вимог щодо кожного з них;
- 5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;
- 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;
- 7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;
- 8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;
- 9) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи;
- 10) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття позову.
2. Елементи позову, їх характеристика.
3. Види позовів та характеристику окремих видів позовів.
4. Процесуальні заходи захисту відповідача проти позову.
5. Підстави та правові умови подання та розгляду зустрічного позову.
6. Поняття мирової угоди сторін та процесуальні наслідки укладення мирової угоди сторін, а також відмови позивача від позову та визнання позову відповідачем.
7. Поняття забезпечення позову.
8. Способи забезпечення позову.
9. Порядок забезпечення позову.
10. Загальна характеристика права на звернення до суду за судовим захистом.
11. Особи, що можуть звернутися до суду за судовим захистом.
12. Вимоги, що ставляться до позовної заяви і процесуальні наслідки подання позовної заяви, що не відповідає вимогам закону.

13. Підстави повернення позовної заяви.
14. Правові наслідки залишення позовної заяви без руху.
15. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі.
16. Правові наслідки відмови у відкритті провадження у справі та відкриття провадження у справі.

Рекомендована література

- Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [7, 8, 9, 14, 18]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [4]
 Міжнародні видання: [4]

Тема 13. Підготовче провадження

План семінарського заняття

1. Дії судді при підготовці справи до судового розгляду.
2. Права відповідача у зв'язку із забезпеченням позову.
3. Строки підготовки справи та призначення справи до розгляду.
4. Забезпечення доказів та забезпечення позову.
5. Порядок заміни виду забезпечення позову.

Методичні рекомендації

Виступаючи на семінарі, слід чітко окреслити стадію підготовчого провадження, визначити її завдання та особливості проведення на різних етапах розгляду (чи перегляду) справи.

Завданнями підготовчого провадження є:

- 1) остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу;
- 2) з'ясування заперечень проти позовних вимог;
- 3) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів;
- 4) вирішення відводів;
- 5) визначення порядку розгляду справи;
- 6) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання.

Підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді. Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо. Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору. З урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття підготовчого провадження.
2. Мета, значення та процесуальне оформлення провадження у справі до судового розгляду.
3. Строк і порядок проведення попереднього судового засідання.
4. Підготовка справи до судового розгляду.
5. Як оформлюється призначення справи до судового розгляду?

Рекомендована література

Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [7, 8, 9, 14, 18]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [4]
 Міжнародні видання: [4]

Тема 14. Розгляд справи по суті

План семінарського заняття.

1. Судове засідання – процесуальна форма розгляду і вирішення справи.
2. Поняття та значення стадії розгляду справи по суті.
3. Судове засідання та режими його проведення.
4. Наслідки неявки в судове засідання суб'єкта, який бере участь у справі.
5. Відкриття розгляду справи по суті.
6. З'ясування обставин справи та дослідження доказів.
7. Судові дебати та ухвалення рішення.
8. Фіксування цивільного процесу.

План практичного заняття

1. Розробка проектів процесуальних документів.
 - 1.1.Рішення суду щодо:
 - усунення перешкод у користуванні майном;
 - повернення майна з чужого незаконного володіння;
 - стягнення грошових коштів невиконаних при звільненні;
 - визнання права власності в порядку спадкування на квартиру;
 - визнання права власності на частку у спільному майні;
 - стягнення грошових коштів за борговою розпискою;
 - стягнення коштів з винуватця ДТП (дорожньо-транспортна пригода);
 - поділ спільного майна подружжя;
 - про захист честі, гідності та ділової репутації;
 - визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно власником земельної ділянки.
 - 1.2.Ухвалу суду про:
 - оголошення перерви в судовому засіданні;
 - закриття провадження у справі;
 - зупинення судового розгляду справи;
 - залишення позову без розгляду;
 - 1.3. Заяву про допит позивача у якості свідка.
 - 1.4.Протокол судового засідання у позовному провадженні.
 - 1.5.Протокол про вчинення окремої процесуальної дії.
2. Моделювання ситуації: відвід судді.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінару, слід ознайомитись з нормативними актами і рекомендованою літературою, яка зазначається до кожної теми шляхом посилання на перелік рекомендованої літератури.

Опрацьовуючи дану тему потрібно з'ясувати поняття «стадія судового розгляду» — стадія цивільного процесу, яка є сукупністю процесуальних дій суду й інших учасників процесу, спрямована на розгляд та вирішення цивільно-правового спору по суті.

Значення стадії розгляду цивільних справ визначається змістом діяльності суду першої інстанції і виконуваних ним функцій у цій частині розвитку цивільного судочинства. Шляхом розгляду цивільних справ здійснюються функції правосуддя і виконуються завдання цивільного судочинства — захист прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб і держави. Розглядаючи цивільні справи, суд покликаний спрямовувати свою діяльність на всебічне, повне та об'єктивне вирішення цивільних справ у повній відповідності до чинного законодавства.

Стадію судового розгляду умовно можна розділити на **4 етапи** — підготовча частина судового засідання, розгляд справи по суті, судові дебати й ухвалення судового рішення. У підготовчій частині судового засідання визначається наявність необхідних умов для початку розгляду справи по суті в судовому засіданні. Другий етап — розгляд справи по суті — має завдання з'ясувати питання про підтримання чи відмову від позовних вимог, щодо можливості укладення сторонами мирової угоди, й у необхідному випадку всебічно, повно, об'єктивно, безпосередньо дослідити наявні у справі докази. Наступний етап після закінчення розгляд справи по суті — це судові дебати, протягом яких усі особи, що беруть участь у справі, мають право висловити свою думку щодо вирішення спору на підставі досліджених доказів та відповідно до вимог закону та судової практики. Четвертий етап стадії судового розгляду — це ухвалення й оголошення судом судового рішення, яким вирішується справа по суті.

Суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження - не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. Судове засідання проводиться у спеціально обладнаному приміщенні - залі судових засідань.

При виконанні практичних завдань потрібно пам'ятати, що рішення суду складається з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

У *вступній частині* рішення зазначаються: 1) дата і місце його ухвалення; 2) найменування суду; 3) прізвище та ініціали судді або склад колегії суддів; 4) прізвище та ініціали секретаря судового засідання; 5) номер справи; 6) ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи; 7) вимоги позивача; 8) прізвища та ініціали представників учасників справи.

В *описовій частині* рішення зазначаються: 1) стислий виклад позиції позивача та заперечень відповідача; 2) заяви, клопотання; інші процесуальні дії у справі (забезпечення доказів, вжиття заходів забезпечення позову, зупинення і поновлення провадження тощо). У *мотивувальній частині* рішення зазначаються: 1) фактичні обставини, встановлені судом, та зміст спірних правовідносин, з посиланням на докази, на підставі яких встановлені відповідні обставини; 2) докази, відхилені судом, та мотиви їх відхилення; 3) мотивована оцінка кожного аргументу, наведеного учасниками справи, щодо наявності чи відсутності підстав для задоволення позову, крім випадку, якщо аргумент очевидно не відноситься до предмета спору, є явно необґрунтованим або неприйнятним з огляду на законодавство чи усталену судову практику; 4) чи були і ким порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких мало місце звернення до суду; 5) норми права, які застосував суд, та мотиви їх застосування; 6) норми права, на які посилалися сторони, які суд не застосував, та мотиви їх незастосування.

У *резолютивній частині* рішення зазначаються: 1) висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної з заявлених вимог; 2)

розподіл судових витрат; 3) строк і порядок набрання рішенням суду законної сили та його оскарження; 4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України;

При вирішенні ситуаційних задач радимо використовувати нормативно-правові акти, що стосуються конкретних правовідносин з умов задачі, обґрунтовано давати відповіді на кожне з питань задачі.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття судового розгляду як стадії цивільного судочинства.
2. Повноваження головуєчого у стадії судового розгляду.
3. Поняття судового засідання та його частини.
4. Підстави та наслідки відкладення розгляду цивільної справи.
5. Підстави і наслідки оголошення перерви в розгляді цивільної справи.
6. Відмінність відкладення цивільної справи та перерви в її розгляді.
7. Підстави та правові наслідки зупинення провадження у справі.
8. Відмінність відкладення розгляду справи та зупинення провадження у справі.
9. Поняття закриття провадження у справі та підстави і процесуальні наслідки.
10. Підстави та процесуальні наслідки залишення заяви без розгляду.

Рекомендована література

Основна: [1, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [7, 8, 9, 14, 18]

Інформаційні ресурси Інтернет: [2, 3]

Міжнародні видання: [1]

Тема 15. Судові рішення. Заочний розгляд справи

План семінарського заняття

1. Поняття і види судових рішень, питання, які вирішує суд при винесенні рішення.
2. Негайне виконання, надання відстрочки і розстрочки виконання.
3. Усунення недоліків судового рішення судом, який його виніс.
4. Заочний розгляд справи.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінару, слід ознайомитись з нормативними актами і рекомендованою літературою, яка зазначається до кожної теми шляхом посилання на перелік рекомендованої літератури. При підготовці до семінарського заняття бажано занотувати основні положення, зробити помітки відповідно до питань, вказаних у темах семінарських занять.

Судове рішення — це постанова суду, якою вирішується матеріально-правова вимога позивача до відповідача, спір сторін по суті, яка є цивільно-процесуальним актом захисту порушених або оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів сторін цивільного процесу.

Особливу увагу при опрацюванні даної теми потрібно звернути на те, що сутність судового рішення проявляється у впливі на матеріальні правовідносини і виражається в тому, що рішення владно підтверджує взаємовідносини суб'єктів матеріального права (наявність або відсутність правовідносин, їх перетворення) або інші правові обставини в непозовних справах, усуває їх спірність, створює правову можливість безперешкодної реалізації права

або охоронюваного законом інтересу і тим самим здійснює їх захист. Рішення суду є обов'язковим для всіх і підлягає неухильному дотриманню і виконанню.

Значення судового рішення полягає у наступному: 1) рішення припиняє спір про право через його вирішення по суті та завершує судочинство у справі; 2) відновлює законність, порушену однією зі сторін, упорядковує і вносить стабільність у відносини цивільного обігу; 3) здійснює профілактичні функції правосуддя, має превентивне значення, запобігаючи можливості виникнення аналогічних спорів надалі; 4) рішення Верховного Суду України мають значення судового прецеденту, що орієнтує правозастосовчу, а в ряді випадків і нормотворчу практику.

Здобувачам потрібно розуміти, що судові рішення, це узагальнююче поняття. Судовими рішеннями є:

- 1) ухвали;
- 2) рішення;
- 3) постанови;
- 4) судові накази.

Також здобувачам потрібно усвідомити, що суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів за одночасного існування таких умов:

- 1) відповідач належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання;
- 2) відповідач не з'явився в судове засідання без поважних причин або без повідомлення причин;
- 3) відповідач не подав відзив;
- 4) позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття судових рішень, їх види.
2. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення.
3. Ознаки, за якими судові рішення відрізняються від актів інших органів публічної влади.
4. Засоби усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.
5. Підстави для ухвалення додаткового рішення.
6. Підстави для роз'яснення рішення.
7. Підстави для виправлення описок та явних арифметичних помилок у судовому рішенні.
8. Законна сила судового рішення та його правові наслідки.
9. Особливості ухвал суду першої інстанції та їх види.

Рекомендована література

- Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [9, 11, 13]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [2, 4]
 Міжнародні видання: [3]

Тема 16. Окреме провадження

План семінарського заняття

1. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання її недієздатною та поновлення цивільної дієздатності.
2. Обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.
3. Надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
4. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.

5. Розгляд судом справ про усиновлення.
6. Встановлення фактів, що мають юридичне значення.
7. Відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.
8. Порядок передачі безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.
9. Визнання спадщини відумерлою.
10. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.
11. Розгляд судом справ про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.
12. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю.
13. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

План практичного заняття

1. Розробка проектів процесуальних документів.
Заява до суду щодо розгляду в суді справи:
 - про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
 - про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
 - про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою;
 - про усиновлення;
 - про встановлення фактів, що мають юридичне значення;
 - про відновлення права на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
 - про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
 - про визнання спадщини відумерлою;
 - про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку;
 - про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
 - про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

Методичні рекомендації

Розглядаючи дане питання, потрібно усвідомлювати, що окреме провадження - це вид неპозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи про:

- 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- 2) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
- 3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;
- 4) усиновлення;
- 5) встановлення фактів, що мають юридичне значення;
- 6) відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
- 7) передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
- 8) визнання спадщини відумерлою;
- 9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 11) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб;
- 12) розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

Потрібно розуміти, що даний перелік не є вичерпним. У порядку окремого провадження розглядаються також справи про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя та інші справи у випадках, встановлених законом.

Перелік питань для самоконтролю

1. Підстави обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною.
2. Процесуальні особливості розгляду справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення дієздатності фізичної особи.
3. Підстави надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
4. Заявник та заінтересовані особи у справах про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
5. Підстави визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
6. Підготовчі дії у справі про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
7. Правові наслідки появи фізичної особи, яку було визнано безвісно відсутньою або оголошено померлою.
8. Підстави та умови усиновлення.
9. Особливості усиновлення дитини іноземцями.
10. Умови розгляду судами справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
11. Особи, які можуть звернутися до суду із заявою про передачу безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність.
12. Підстави визнання спадщини відумерлою.
13. Особи, які мають право звернення до суду із заявою про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.
14. Підстави для обов'язкової госпіталізації особи до протитуберкульозного закладу.
15. Особливості оскарження та виконання рішення суду про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних осіб.

Рекомендована література

- Основна: [1, 7, 8, 9, 10]
 Допоміжна: [7, 8, 9, 14, 18]
 Інформаційні ресурси Інтернет: [2]
 Міжнародні видання: [4]

Змістовий модуль № 4

Провадження з перегляду судових рішень. Виконавче провадження

Тема 17. Апеляційне провадження

План практичного заняття

1. Перегляду справ в апеляційному порядку (схематичне відтворення етапів апеляційного провадження).
2. Підготовка проекту апеляційної скарги на рішення суду про зменшення розміру стягнених аліментів на малолітню дитину.

7. Аналіз в Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвал різних судів апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження. Підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження.

Методичні рекомендації

Опрацювання даної теми потрібно розпочати з визначення мети апеляційного провадження, а саме - в тому випадку, якщо сторона (учасник) судового процесу незадоволена винесеним рішенням судом першої інстанції, вона в межах відведених строків подає апеляцію, тобто оскаржує рішення. Оскаржуючи рішення чи ухвалу суду першої інстанції, громадянин використовує надане йому Конституцією України, Цивільним процесуальним кодексом України, право на захист своїх інтересів в процесі перевірки судом вищої інстанції (апеляційним судом) обґрунтованості та законності прийнятих судових рішень.

Апеляція (лат. appellatio — звернення, скарга) — основний спосіб оскарження судових рішень чи ухвал, які не набрали чинності, в суді вищої інстанції (апеляційному суді).

Апеляційне провадження — це сукупність дій суду апеляційної інстанції та осіб, які беруть участь у справі, що здійснюються з метою перевірки законності і обґрунтованості рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили. Судом апеляційної інстанції у цивільних справах є апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду) знаходиться місцевий суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується.

Найхарактернішими особливостями інституту апеляції є:

- 1) апеляція подається на рішення або ухвалу суду першої інстанції, яке не набрало чинності;
- 2) справа за апеляційною скаргою чи заявою про апеляційне оскарження направляється на розгляд суду вищого рівня (апеляційного суду);
- 3) подання апеляції зумовлене неправильним застосуванням судом першої інстанції норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права;
- 4) апеляційний суд, розглядаючи справу, вирішує питання факту і права, тобто як юридичний, так і фактичний бік справи, в тому ж обсязі, що й суд першої інстанції;
- 5) розгляд справи в апеляційному суді здійснюється з додержанням основних засад судочинства.

Правом апеляційного оскарження судових рішень першої інстанції наділені сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки. До цих осіб також відносяться: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування і т.д.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду - протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Особливу увагу потрібно звернути на те, що цивільним процесуальним кодексом України визначено перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені ще до постановлення судового рішення.

При виконанні практичних завдань потрібно пам'ятати, що в апеляційній скарзі мають бути обов'язково зазначені:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) ім'я (найменування) особи, яка подає скаргу, її місце проживання або місцезнаходження;
- 3) ім'я (найменування) осіб, які беруть участь у справі, їх місце проживання або місцезнаходження;
- 4) дата подання заяви про апеляційне оскарження;
- 5) в чому полягає незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлення обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність

встановлення обставин, які мають значення для справи, внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин);

б) нові обставини, які підлягають встановленню, докази, які підлягають дослідженню чи оцінці, обґрунтування поважності причин неподання доказів у суд першої інстанції, заперечення проти доказів, використаних судом першої інстанції;

7) клопотання особи, яка подала скаргу;

8) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

Розгляд цієї теми потрібно завершити визначенням повноважень суду апеляційної інстанції, а саме - розглянувши справу, апеляційний суд постановляє ухвалу у випадках:

1) відхилення апеляційної скарги і залишення рішення суду без змін;

2) скасування рішення з направленням справи на новий розгляд;

3) скасування рішення суду із закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду;

4) відхилення апеляційної скарги і залишення ухвали суду без змін;

5) зміни ухвали суду першої інстанції;

6) скасування ухвали з направленням на новий розгляд або вирішенням питання по суті.

Перелік питань для самоконтролю

1. Природа апеляційного провадження.
2. Порядок реалізації права апеляційного оскарження.
3. Чи мають особи, що не брали участі у розгляді справи, оскаржити рішення суду в апеляційному порядку?
4. Порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції.
5. Підстави скасування судових рішень в апеляційному порядку.
6. Умови для скасування судового рішення.
7. Законна сила рішень апеляційного суду.
8. Чи може апеляційний суд переглянути власне рішення?
9. Межі розгляду справи судом апеляційної інстанції.

Рекомендована література

Основна: [1, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [5, 9, 13]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 3]

Міжнародні видання: [2]

Тема 18. Касаційне провадження

План семінарського заняття

1. Підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.
2. Підстави для повного або часткового скасування рішень і передачі справи повністю або частково на новий розгляд або для продовження розгляду.
3. Підстави для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення.
4. Підстави для скасування постанови суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишення в силі судового рішення суду першої інстанції у відповідній частині.
5. Підстави для скасування рішення повністю або частково із закриттям провадження в справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині.

Методичні рекомендації

Розгляд даної теми потрібно розпочати з того, що право касаційного оскарження і внесення касаційного подання — це право на порушення провадження в суді касаційної інстанції перевірки щодо законності рішень і ухвал суду, що набрали законної сили. Суб'єкти права касаційного оскарження і подання та об'єкти, на які розповсюджується це право, визначені Цивільним процесуальним кодексом України.

Суб'єктами права касаційного оскарження виступають сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, але суд постановив рішення чи ухвалу, якими вирішив питання про їх права і обов'язки. Право на внесення касаційного подання надано прокурору, який бере участь у розгляді цивільної справи.

Як і будь-яка інша стадія цивільного процесу, перегляд судових рішень, які набрали чинності, має свої *специфічні ознаки*, що відрізняють її від інших стадій цивільного процесу, в тому числі від провадження в суді апеляційної інстанції:

1. Перегляд судових рішень у касаційному порядку можливий лише за касаційною скаргою осіб, зазначених у ст. 389 ЦПК України.

2. Предметом розгляду в касаційному порядку є судові рішення, що набрали законної сили.

3. Підставами касаційного перегляду є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи по суті.

4. Ухвалені судом касаційної інстанції рішення або ухвали оскарженню не підлягають, за винятком випадків перегляду рішень суду у виключних випадках.

Здобувачі повинні усвідомити, що значення касаційного провадження полягає в тому, що воно забезпечує законність рішень і ухвал суду першої й апеляційної інстанції, захист прав, свобод і охоронюваних законом інтересів осіб, які беруть участь у справі і держави, захист публічних інтересів, а також забезпечує однакове застосування закону судами України та превентивну їх дію, спрямовану на запобігання порушенню законності громадянами, юридичними, службовими і посадовими особами.

Судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд. Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

При опрацюванні теми потрібно засвоїти інформацію щодо строків. Касаційна скарга на судові рішення, має бути розглянута протягом шістдесяти днів, а на ухвали, протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

Рішення і ухвала суду касаційної інстанції набирають законної сили з моменту їх оголошення. З моменту оголошення рішення або ухвали судом касаційної інстанції скасовані рішення та ухвали суду першої або апеляційної інстанції втрачають законну силу.

Перелік питань для самоконтролю

1. Природа касаційного провадження.
2. Особи, які є суб'єктами права касаційного оскарження та порядок його здійснення.
3. Об'єкти оскарження судових рішень у касаційному порядку.
4. Етапи розгляду справи в суді касаційної інстанції.
5. Підстави для скасування рішень судом касаційної інстанції.
6. Процесуальні особливості перегляду судових ухвал у касаційному провадженні.
7. Чи можливий перегляд власного рішення судом касаційної інстанції?
8. Законна сила рішення суду касаційної інстанції та його остаточність.
9. Межі розгляду справи судом касаційної інстанції.

Рекомендована література

Основна: [1, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [3, 5, 9, 13]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 3]

Міжнародні видання: [1]

Тема 19. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

План семінарського заняття

1. Поняття і значення перегляду рішень, ухвал, наказів суду.
2. Форма і зміст заяви про перегляд судового рішення.
3. Підстави перегляду судових рішень.

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи дану тему, здобувачам потрібно виділити особливості перегляду у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами та його відмінності від інших видів перегляду, ознайомитися з роз'ясненнями Верховного суду України з приводу практики застосування правових норм при такому перегляді.

Згідно положень Цивільного процесуального кодексу України законність та обґрунтованість судових рішень, що набрали законної сили, перевіряються не тільки в порядку їх апеляційного та касаційного оскарження, а й у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Такий перегляд є процесуальним засобом, що забезпечує захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб і держави, а, отже, й виконання завдань і досягнення мети цивільного судочинства. Дані форми перегляду є самостійними видами перевірки судових рішень.

Підставами для перегляду судового рішення *за нововиявленими обставинами* є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- 2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі;
- 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Підставами для перегляду судових рішень *у зв'язку з виключними обставинами* є:

- 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;
- 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;
- 3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судові рішення.

Однак в чинному законодавстві відсутнє узагальнене визначення нововиявлених обставин, що викликає їх різне тлумачення в теорії і практиці цивільного процесу і призводить до помилок при їх застосуванні, а, отже, й до порушення прав осіб, які брали участь у справі.

Розгляд даної теми завершується визначенням та аналізом основних відмінних та спільних рис перегляду судових рішень у зв'язку з винятковими та нововиявленими обставинами з апеляційним переглядом у цивільній справі.

Перелік питань для самоконтролю

1. Підстави перегляду судових рішень Верховним Судом України.

2. Суб'єкти, що можуть звернутися до Верховного Суду України за переглядом судового рішення.
3. Повноваження Верховного Суду при перегляді судових рішень.
4. Підстави перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами.
5. Судові акти, що можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими обставинами.
6. Форма та зміст заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами.
7. Процесуальний порядок перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами.
8. Особи, які мають право на звернення до суду із заявою про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Рекомендована література

Основна: [1, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [5, 9, 13]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]

Міжнародні видання: [3]

Тема 4.4. Виконавче провадження

План семінарського заняття

1. Поняття і значення виконання судових рішень. Примусове виконання судових рішень.
2. Звернення судових рішень до виконання. Виконавчі документи.
3. Державний та приватний судові виконавці. Зупинення виконання судового рішення.
4. Негайне виконання судових рішень.

Методичні рекомендації

Виступаючи на семінарі, слід чітко формулювати визначення основних понять, обґрунтовувати теоретичні положення, розкривати найхарактерніші ознаки виконавчого провадження, посилатися на відповідні нормативно-правові акти, підтверджувати теоретичні положення конкретними прикладами з практики.

Виконавче провадження - це сукупність дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб та в межах повноважень, визначених Законом України "Про виконавче провадження", іншими нормативно-правовими актами.

Негайне виконання судового рішення полягає в тому, що воно набуває властивостей здійснення і підлягає виконанню не з часу набрання ним законної сили, що передбачено для переважної більшості судових рішень, а негайно з часу його оголошення в судовому засіданні, чим забезпечується швидкий і реальний захист життєвоважливих прав та інтересів громадян і держави.

Негайне виконання рішень буває обов'язкове і факультативне. Цивільний процесуальний кодекс України зобов'язує суд допустити негайне виконання рішення в справах: про стягнення аліментів у межах суми платежу за один місяць; про присудження робітникам або службовцям заробітної плати, але не більше як за один місяць; про стягнення відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю годувальника, у межах суми стягнення за один місяць; про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника; про стягнення на користь члена

колективного сільгосп підприємства оплати за працю, але не більше середнього заробітку за один місяць.

Здобувачі повинні розуміти, що значення судового виконання полягає в тому, що воно гарантує фактичну реалізацію рішень судових і несудових органів, завершує юрисдикційну діяльність по захисту суб'єктивних прав громадян і організацій, забезпечує зміцнення законності у сфері матеріально-правових відносин, попереджає цивільні й цивільно-процесуальні правопорушення та сприяє вихованню громадян і службових осіб у дусі виконання законів України.

Перелік питань для самоконтролю

1. Склад учасників виконавчого провадження.
2. Процесуальні права та обов'язки стягувача та боржника у виконавчому провадженні.
3. Повноваження державного виконавця у виконавчому провадженні.
4. Питання, що вирішуються у виконавчому провадженні судом.
5. Документи, що підлягають виконанню державною виконавчою службою чи приватним виконавцем.
6. Строк для пред'явлення до виконання виконавчих документів.
7. Правила визначення місця виконання рішення.
8. Заходи примусового виконання, що передбачені чинним законодавством.
9. Підстави для зупинення виконавчого провадження.
10. Порядок звернення стягнення на кошти та інше майно боржника.
11. На яке майно не може звертатися стягнення?
12. Види доходів боржника, на які звертається стягнення.
13. На які виплати не може бути звернено стягнення?
14. Особливості порядку стягнення аліментів.
15. Правила виконання рішення про поновлення на роботі.
16. Порядок виконання рішення про відібрання дитини.
17. Поворот виконання судових рішень. Випадки повороту виконання судових рішень.
18. У яких випадках поворот виконання судових рішень не допускається?
19. Природа відновлення втраченого судового провадження.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [13, 14, 15, 18, 26]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 4]

Міжнародні видання: [4]

Змістовий модуль № 5 Міжнародний цивільний процес

Тема 21. Цивільне судочинство з іноземним елементом

План семінарського заняття

1. Проведення у справах за участю іноземних осіб.
2. Підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом.
3. Угоди про правову допомогу у цивільних справах.
4. Виконання судових доручень іноземних судів
5. Проведення у справах за участю іноземних осіб.

Методичні рекомендації

При дачі відповіді на перше питання здобувач повинен зазначити, що рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, визнається в Україні, якщо його визнання передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

Цивільним процесуальним законодавством визначено наступний порядок отримання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, а саме: клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, подається заінтересованою особою до суду в порядку, встановленому Цивільним процесуальним кодексом України для подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду проводиться суддею одноособово у відкритому судовому засіданні.

Варто також відзначити, що іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації (далі - іноземні особи) мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів.

Іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, за винятками, встановленими Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом визначається Цивільним процесуальним кодексом України, законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Розгляд даної теми завершується розв'язанням практичних задач.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі.
2. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі.
3. Процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі.
4. Представництво іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі.
5. Судовий імунітет іноземної держави.
6. Правовий статус дипломатичних представників іноземних держав та інших осіб, на яких поширюється судовий імунітет.
7. Поняття та види міжнародної підсудності.
8. Поняття, форма і зміст судового доручення, способи надіслання судових доручень.
9. Порядок і строк виконання судами України судових доручень іноземних судів.
10. Порядок виконання судового доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів.
11. Вимоги до складання, пересилання та порядку отримання документів, призначених для використання на території інших держав.
12. Консульська легалізація і проставлення апостилю як способи посвідчення документів.
13. Підстави передбачені для відмови від надання правової допомоги.

Рекомендована література

Основна: [1, 2, 6, 7, 8, 9, 10]

Допоміжна: [2, 4, 9, 13, 17, 20]

Інформаційні ресурси Інтернет: [1, 2, 3]

Міжнародні видання: [2]

Тематика завдань для поглибленого вивчення курсу

1. Метод правового регулювання цивільного процесуального права як системоутворюючий чинник процесуального статусу учасників цивільного процесу.
2. Принципи цивільного процесуального права як основа формування системи проваджень і процедур у цивільному процесі.
3. Види об'єктів цивільних процесуальних правовідносин.
4. Заінтересованість судді як підстава для його відводу – правова фікція.
5. Розгляд спорів, що виникають з публічних правовідносин в порядку цивільного судочинства за правилом винятку.
6. Особливості юридичної заінтересованості сторін в окремому провадженні.
7. Процесуальна співучасть при участі у справі третіх осіб: питання теорії і практики.
8. Актуальні проблеми обов'язкового представництва в цивільному процесі.
9. Ініціювання судом призначення експертизи у цивільному процесі: теорія і практика.
10. Обов'язок прокурора щодо особистої участі у цивільному судочинстві як відмітна ознака його правового статусу.
11. Надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування висновків на виконання своїх повноважень як специфічна форма їх участі у цивільному процесі.
12. Спростовні та неспростовні презумпції у цивільному судочинстві.
13. Допустимість доказів як обов'язкова вимога.
14. Роль судового збору у забезпеченні доступності судового захисту.
15. Розподіл судових витрат між сторонами: проблемні питання визначення.
16. Проблемні питання визначення процесуальних строків, що визначаються вказівкою на подію, яка має неминуче настати.
17. Позовна заява як засіб порушення цивільної справи в суді.
18. Роль наказного провадження як спрощеного способу захисту суб'єктивних цивільних прав.
19. Спір про право як підстава відмови у відкритті наказного провадження.
20. Відмова у відкритті провадження у справі: теорія та практика.
21. Роль повідомлення судом відповідача при відкритті провадження у справі у забезпеченні реалізації принципів диспозитивності, змагальності та процесуальної рівноправності.
22. Значення попереднього судового засідання для забезпечення правильного і швидкого розгляду справи.
23. Призначення попереднього судового засідання у справі: проблеми теорії та практики.
24. Проблемні питання реалізації принципу гласності у цивільному судочинстві.
25. Головуючий як представник судової влади у судовому засіданні.
26. Визначення порядку з'ясування обставин справи у судовому засіданні: основні чинники.
27. Значення судових дебатів у встановленні істини у справі.
28. Наслідки порушення судом вимоги щодо ухвалення судового рішення у справі в нарадчій кімнаті.
29. Проблемні питання забезпечення права особи на оскарження судового рішення.
30. Об'єкти права на апеляційне оскарження.
31. Суб'єкти права на апеляційне оскарження.
32. Роль судді-доповідача у розгляді справи в суді апеляційної, касаційної інстанції.
33. Місце судді-доповідача у судовій колегії при розгляді справи в судовому засіданні в суді апеляційної, касаційної інстанції.
34. Особливості доказування в суді апеляційної, касаційної інстанції.

35. Перегляд судових рішень Верховним Судом як спосіб забезпечення єдності судової практики.
36. Формування колегії суддів Верховного Суду для перегляду цивільних справ.
37. Роль суддівського розсуду у визнанні конкретної обставини у справі нововиявленою.
38. Особливості апеляційного, касаційного оскарження судового рішення після перегляду його за ново виявленими обставинами.
39. Виконання судових рішень: проблеми теорії та практики.
40. Легалізація іноземних осіб, осіб без громадянства як умова їх участі в цивільному процесі.
41. Надання інформації про право як вид міжнародної правової допомоги у цивільних справах.

**Перелік питань до поточного контролю знань
із навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України»**

1. Поняття цивільного процесуального права і його значення.
2. Місце цивільного процесу в правовій системі України.
3. Метод цивільного процесу.
4. Система цивільного процесу.
5. Джерела цивільного процесу.
6. Цивільне судочинство і його стадії.
7. Цивільна процесуальна форма.
8. Поняття принципів і їх значення в системі цивільного процесу
9. Система принципів і їх класифікація в цивільному процесі.
10. Колегіальність і одноособовість розгляду цивільних справ як один із принципів цивільного процесу.
11. Незалежність суддів і підкорення їх закону як один із принципів цивільного процесу.
12. Доступність судового захисту цивільних справ як один з принципів цивільного процесу.
13. Принципи, закріплені законодавством України про судочинство.
14. Диспозитивність як один із принципів судочинства.
15. Об'єктивна істина як один із принципів судочинства.
16. Змагальність як один із принципів судочинства.
17. Поняття сторін, їх процесуальні права і обов'язки.
18. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
19. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
20. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність.
21. Зміст цивільних процесуальних правовідносин.
22. Об'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
23. Процесуальна співучасть.
24. Заміна неналежної сторони.
25. Процесуальне правонаступництво.
26. Треті особи в цивільному процесі.
27. Завдання органів прокуратури в цивільному процесі.
28. Підстави, процесуальні форми й види участі прокурора в цивільному процесі.
29. Участь прокурора в цивільному процесі у суді першої інстанції.
30. Мета, підстави й процесуальні форми участі в цивільному процесі органів державного управління, профспілок і т.д.
31. Право сторони на витребування доказів.
32. Поняття та значення представництва.
33. Види представництва
34. Повноваження представника в цивільному процесі.
35. Поняття і значення процесуальних строків.
36. Види процесуальних строків.
37. Обчислення процесуальних строків.
38. Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.
39. Заходи процесуального примусу.
40. Поняття, види і загальні правила цивільної юрисдикції.
41. Поняття та види підсудності.

42. Родова підсудність.
43. Територіальна підсудність та її види.
44. Правові наслідки порушення правил підсудності. Передача справи з одного суду до іншого.
45. Поняття та види судових витрат.
46. Судовий збір.
47. Витрати, пов'язані з розглядом справи.
48. Звільнення від сплати судових витрат.
49. Поняття судового доказування та його мета
50. Поняття судових доказів і класифікація судових доказів.
51. Предмет доказування.
52. Судові доручення зі збирання доказів.
53. Документи, що стверджують повноваження представника в цивільному процесі.
54. Засоби доказування.
55. Забезпечення доказів.

**Перелік питань до підсумкового контролю знань
із навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України»**

1. Поняття цивільного процесуального права і його значення.
2. Місце цивільного процесу в правовій системі України.
3. Метод цивільного процесу.
4. Система цивільного процесу.
5. Джерела цивільного процесу.
6. Цивільне судочинство і його стадії.
7. Цивільна процесуальна форма.
8. Поняття принципів і їх значення в системі цивільного процесу
9. Система принципів і їх класифікація в цивільному процесі.
10. Колегіальність і одноособовість розгляду цивільних справ як один із принципів цивільного процесу.
11. Незалежність суддів і підкорення їх закону як один із принципів цивільного процесу.
12. Доступність судового захисту цивільних справ як один з принципів цивільного процесу.
13. Принципи, закріплені законодавством України про судочинство.
14. Диспозитивність як один із принципів судочинства.
15. Об'єктивна істина як один із принципів судочинства.
16. Змагальність як один із принципів судочинства.
17. Поняття сторін, їх процесуальні права і обов'язки.
18. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
19. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.
20. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність.
21. Зміст цивільних процесуальних правовідносин.
22. Об'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
23. Процесуальна співучасть.
24. Заміна неналежної сторони.
25. Процесуальне правонаступництво.
26. Треті особи в цивільному процесі.
27. Завдання органів прокуратури в цивільному процесі.
28. Підстави, процесуальні форми й види участі прокурора в цивільному процесі.
29. Участь прокурора в цивільному процесі у суді першої інстанції.
30. Мета, підстави й процесуальні форми участі в цивільному процесі органів державного управління, профспілок і т.д.
31. Право сторони на витребування доказів.
32. Поняття та значення представництва.
33. Види представництва
34. Повноваження представника в цивільному процесі.
35. Поняття і значення процесуальних строків.
36. Види процесуальних строків.
37. Обчислення процесуальних строків.
38. Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.
39. Заходи процесуального примусу.
40. Поняття, види і загальні правила цивільної юрисдикції.
41. Поняття та види підсудності.

42. Родова підсудність.
43. Територіальна підсудність та її види.
44. Правові наслідки порушення правил підсудності. Передача справи з одного суду до іншого.
45. Поняття та види судових витрат.
46. Судовий збір.
47. Витрати, пов'язані з розглядом справи.
48. Звільнення від сплати судових витрат.
49. Поняття судового доказування та його мета
50. Поняття судових доказів і класифікація судових доказів.
51. Предмет доказування.
52. Судові доручення зі збирання доказів.
53. Документи, що стверджують повноваження представника в цивільному процесі.
54. Засоби доказування.
55. Забезпечення доказів.
56. Поняття позову і суть позовного провадження.
57. Елементи позову.
58. Види позовів.
59. Право на позов.
60. Реалізація права на пред'явлення позову.
61. Об'єднання та роз'єднання позовів.
62. Процесуальні засоби, що забезпечують захист інтересів відповідача.
63. Зміни в позовному спорі.
64. Забезпечення позову.
65. Відкриття провадження у справі.
66. Процесуальний порядок провадження у справі до судового розгляду.
67. Судові виклики і повідомлення.
68. Значення стадії судового розгляду цивільних справ.
69. Підготовчий етап судового засідання.
70. Розгляд справи по суті в судовому засіданні.
71. Судові дебати в судовому засіданні
72. Постановлення та проголошення рішення в судовому засіданні.
73. Відкладення розгляду справи.
74. Зупинення провадження у справі.
75. Залишення заяви без розгляду.
76. Закриття провадження у справі.
77. Журнал судового засідання.
78. Заочний розгляд справи.
79. Поняття і види судових рішень.
80. Суть судового рішення і вимоги, яким має відповідати судове рішення.
81. Негайне виконання судового рішення, визначення порядку виконання, надання відстрочки і розстрочки виконання.
82. Виправлення недоліків рішення судом, що його постановив.
83. Законна сила судового рішення.
84. Ухвали суду першої інстанції.
85. Характеристика справ окремого провадження.

86. Особи, які беруть участь у справах і процесуальний порядок розгляду справ окремого провадження.
87. Визнання громадянина обмежено дієздатним або недієздатним.
88. Визнання громадянина безвісно відсутнім або оголошення його померлим.
89. Установлення неправильності запису в актах цивільного стану.
90. Установлення фактів, що мають юридичне значення.
91. Відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника.
92. Право апеляційного оскарження рішень, ухвал суду першої інстанції та процесуальний порядок його реалізації .
93. Підготовка і розгляд справи судом апеляційної інстанції.
94. Повноваження суду апеляційної інстанції.
95. Апеляційне оскарження і перевірка ухвал суду першої інстанції.
96. Рішення і ухвали суду апеляційної інстанції.
97. Суть і значення касаційного оскарження і перевірки рішень і ухвал суду першої та апеляційної інстанції.
98. Право касаційного оскарження рішень і ухвал суду та процесуальний порядок його реалізації
99. Розгляд касаційних скарг колегією суддів.
100. Повноваження суду касаційної інстанції.
101. Поняття наказного провадження та порядок звернення до суду.
102. Процесуальний порядок розгляду заяви в наказному провадженні.
103. Порядок звернення судових рішень до виконання.
104. Вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб).
105. Поворот виконання.
106. Звернення із клопотанням про визнання і виконання рішення суду України за кордоном.

Рекомендована література

Основна:

1. Васильєв С. В. Цивільний процес України : навч. посіб. К. : Алерта. 2019. 506 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. // ВВРУ. 2012. № 34. Ст. 62.
5. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
7. Цивільний процесуальний кодекс України // ВВР, 2004, №40-41, 42, ст. 492
8. Цивільний процес: навч. посіб. для здобувачів вищ.освіти. [К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. Х. : Право. 2017. 234 с.
9. Цивільний процес України: навч.посіб. для підгот. до іспиту. С. О. Погрібний, Р. Ф. Гонгало, Н. В. Волкова та ін. вид.3-є, доп.і перероб. Харків: Одиссей. 2014. 200 с.
10. Цивільний процес України: підруч. за ред. д.ю.н., доц. М. М. Ясинка. Київ: Правова єдність. 2014. 744 с.

Допоміжна:

1. Бичкова С. С. Форми спеціального законодавчого інтересу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету позову URL: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/48705/>.
2. Бобрик В.І. Європейське наказне провадження як основа для оптимізації цивільного судочинства в Україні. Право і суспільство. 2015. № 3. С.42-48.
3. Войтовський В.С. Повноваження суду касаційної інстанції у цивільному процесі. Судова апеляція. 2013. №2. С.102-106.
4. Галущенко Г.В. Іноземне право в суді: "право" чи "факт". Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 5. С.17-21.
5. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках Монографія. Х.: Право. 2010. 352 с.
6. Зеленьяк А.С. Оцінка речових доказів у цивільному процесі. Адвокат. 2014. №5. С.40-43.
7. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання): Наказ Державної судової адміністрації України від 20 вересня 2012 р. URL: [court.gov.ua/userfiles/Instrukciya\(5\).doc](http://court.gov.ua/userfiles/Instrukciya(5).doc)
8. Курило М.П. Щодо необхідності подовження окремих процесуальних строків. Часопис Київського університету права. 2013. №3. С.167-170.
9. Курс цивільного процесу: підруч. [В. В. Комаров [та ін]; ред. В. В. Комаров. Х.: Право. 2011. 1352 с.
10. Кучер Т.М. Правова природа письмових доказів у цивільному процесі України. Часопис Київського університету права. 2013. №1. С.171-174.
11. Навроцька Ю. Заочний розгляд справи в цивільному процесі: моногр. К.: Юрінком Інтер. 2009. 192 с.
12. Наказне провадження в цивільному процесі: монографія. За заг. ред. В. І. Бобрика. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України. 2011. 203 с.
13. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України: станом на 01.01.2012 р. За заг. ред. В.В. Богатиря. Київ: Професіонал. 2012. 752 с.

14. Позовне провадження: моногр. [В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова]. Х. : Право. 2011. 552 с.

15. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11.

16. Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 10: за станом на 25 верес. 2015 р. (із змінами).

17. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 р. № 13.

18. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. №2. База даних «Законодавство України». ВСУ України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>

19. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. №3. База даних «Законодавство України». ВСУ України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>

20. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

21. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

22. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

23. Світлична Г.О. Законне представництво у цивільному судочинстві. Вісник Верховного Суду України. 2013. 10 (158). С.34-41.

24. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

25. Хотинська-Нор О. Принципи змагальності та диспозитивності як вихідні засади цивілістичного процесу України. Вісник Вищого Адміністративного Суду України. 2014. №1. С. 28-33.

26. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Інформаційні ресурси Інтернет:

1. Національна асоціація адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua>
2. Офіційний веб-портал Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua>
3. Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>

Міжнародні видання:

1. The European Court of Human Rights «Gase of Fomin v. Moldova»: Judgment 11 October 2011. URL: <http://echr.ketse.com/doc/36755.06-en-20111011/view/>
2. Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-527/15 Stichting Brein. Luxembourg, 26 April 2017. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-04/cp170040en.pdf>.
3. Order of the Court (Ninth Chamber) of 21 October 2014. BestWater International GmbH v Michael Mebes and Stefan Potsch. Reference for a preliminary ruling: Bundesgerichtshof Germany. Case C-348/13. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dd686601a5fb>

c84eaaaa5eeecb701ad

4. Shtefan Olena. The subject of proof in copyright cases in Ukrainian theory and practice of civil proceeding// Review of comparative law. Volume XIX. 2014. P. 77-98.

